

Źródła i materiały z dziejów opozycji wobec komunizmu

Początki Komitetu Obrony Robotników

Podjęcie akcji pomocy dla represjonowanych uczestników protestów czerwcowych i założenie Komitetu Obrony Robotników we wrześniu 1976 roku otworzyło najważniejszy etap w historii polskiej opozycji antykomunistycznej. Była to opozycja nowego typu, która stworzyła polityczną alternatywę i oryginalne metody kontestacji systemu, podjęte później w znacznie większym wymiarze przez ruch Solidarność. W czterdziestą rocznicę tamtych wydarzeń publikujemy wybór mało znanych dokumentów źródłowych, obrazujących genezę KOR i pierwszy rok jego działalności.

Pierwsze trzy dokumenty to listy solidarnościowe ogłoszone przez środowiska opozycyjne w reakcji na protesty robotnicze z 25 czerwca 1976 roku i na skierowaną przeciwko ich uczestnikom propagandową kampanię oszczerstw. List czternastu (dokument nr 1) sygnowali przedstawiciele elity opozycji, którzy w przyszłości przystąpią do KOR lub będą bliskimi współpracownikami komitetu. Oświadczenie piętnastu (nr 2) powstało w kręgu młodej opozycji. Wśród jego sygnatariuszy znajdują się inicjatorzy akcji pomocy i założenia KOR, wywodzący się z Gromady Włoczęgów, młodzi działacze Klubu Inteligencji Katolickiej w Warszawie i dawni „komandos”. Spotkanie i współpraca tych różnorodnych ideowo środowisk była fundamentem KOR. Dokument ten w pełnej wersji publikowany był jedynie w piśmie niezależnym „Głos Wolny Wolność Ubezpieczający”, wydawanym w latach 1980–1981 na Uniwersytecie Warszawskim¹. List 21 (nr 3) stanowił z kolei inicjatywę opozycjonistów najmłodszej generacji, w większości studentów, wśród których byli harcerze z Czarnej Jedyńki i członkowie KIK. Nigdy wcześniej nie był publikowany.

Autorem dokumentu datowanego na 25 sierpnia 1976 roku (nr 4) jest Antoni Macierewicz, koordynator akcji pomocy prowadzonej w Ursusie i okolicznych miejscowościach od drugiej połowy lipca przez harcerzy z Czarnej Jedyńki i działaczy KIK. Powściągliwy, czysto informacyjny styl opisu represji wobec pracowników Ursusa stanie się pierwowzorem „Komunikatów” KOR, redagowanych do września 1977 roku także przez Macierewicza. Warto zwrócić uwagę na końcową informację o bierności instytucji kościelnych wobec prześladowań robotników. Kolejne opracowanie (nr 5) powstało właśnie z intencją poinformowania biskupów o tym, co się dzieje w Ursusie. Opis represji wobec pracowników Zakładów Mechanicznych Ursus przygotowali Henryk Wujec i Wojciech Onyszkiewicz, uczestnicy akcji pomocy. Do sekretariatu Episkopatu Polski przekazał je Andrzej Wielowieyski z KIK. Oba teksty po raz pierwszy zostały opublikowane we wspomnianym „Głosie Wolnym...”².

W zestawie źródeł do dziejów KOR przypominamy także opracowanie Stefana Kawalca *Demokratyczna opozycja w Polsce*. Jego autor należał do najbardziej czynnych współpracowników KOR. W roku 1972 brał udział w proteście przeciwko likwidacji Zrzeszenia Studentów Polskich. Był sygnatariuszem prezentowanego w tym zbiorze Listu 21. Zaangażował się w akcję pomocy dla robotników Ursusa w lecie 1976 roku. W październiku następnego roku należał do grona założycieli Studenckiego Komitetu Solidarności w Warszawie³. Jego broszura, wydana w roku 1979 przez niezależne Wydawnictwo Głos, była pierwszą publikacją na temat historii Komitetu Obrony Robotników.

Poza opracowaniem Stefana Kawalca wszystkie prezentowane w tym dziale dokumenty pochodzą ze zbiorów Andrzeja Friszke, któremu dziękujemy za pomoc.

Jan Skórzyński

¹ „Głos Wolny Wolność Ubezpieczający” 1981, nr 9/10. „Kultura” (nr 9/1976) opublikowała ten list z jedenastoma podpisami.

² „Głos Wolny Wolność Ubezpieczający” 1981, nr 9/10.

³ Więcej zob. J. Darski, *Stefan Kawalec [w:] Opozycja w PRL. Słownik biograficzny 1956–89*, t. 1, red. J. Skórzyński, P. Sowiński, M. Strasz, Warszawa 2000, s. 148–150.